

ПРИНЦИПИ ВЗАЄМОДІЇ ІЗ БАТЬКАМИ У КОМАНДІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

*Лемішка Діана Михайлівна,
студентка II-го року навчання історичного факультету,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
E-mail: diankalemishks@gmail.com*

Впродовж усього життя родина є найважливішим чинником формування людини. Найбільше це стосується дітей з особливими освітніми потребами, у цьому разі цей аспект постає надважливим питанням у соціалізації учнів, розвитку їх особистості. Тому, зачіпаємо питання взаємодії з батьками у команді психолого-педагогічного супроводу.

Діти здобувають освіту, виховуються і навчаються не лише в школі. Їх розвиток продовжується і поза її стінами і насамперед – у сім'ї. Сім'я – один із головних виховних інститутів, значення якого у формуванні особистості дитини важко переоцінити. Лише в сім'ї, під керівництвом та з допомогою батьків дитина пізнає навколишній світ у всіх його складнощах і багатогранних проявах, тут проходить її громадське становлення, формується світогляд та естетичні смаки [1, с. 41].

На сучасному етапі розвитку дітей з особливими освітніми потребами існує багато характеристик соціалізації таких учнів. Успішною вона може стати лише за умовою тісної співпраці у процесі батьків та вчителів. Ця тема є однією з найактуальніших не тільки у проблемі виховання і розвитку дітей з ООП. Саме сім'я слугує базою у вихованні. Тут дуже важливо зрозуміти цей факт, адже без ініціативної участі й підтримки усіх сторін це зробити не можна.

У родині важливе місце для дитини посідають як батько, так і мати. Їх сила і прагнення допомагати у вихованні, навчанні та розвитку дитини є вкрай важливою. Учні важливо відчувати підтримку від люблячого кола, це слугує стимулом для подальшої праці. У зв'язку з впровадженням інклюзивного навчання, що передбачає активні дії батьків у навчально-виховному процесі виникає потреба активної співпраці з сім'єю. Безумовно, батьки є важливою ланкою, за допомогою якої вчителі можуть здійснювати важливі процеси у навчанні та розвитку своїх вихованців. Для досягнення позитивного результату батьки мають виконувати такі функції: брати активну участь у прийнятті рішень, які впливатимуть на розвиток та освіту дитини; надавати дозвіл та сприяти комплексному оцінюванню розвитку дитини в ЦР; бути залученими до розробки індивідуальної програми розвитку; залучати дитину до додаткових послуг, які вона може потребувати.

Слід пам'ятати, що батьки не є єдиним рушієм у навчанні учнів з особливими освітніми потребами. Вони також потребують інформування, співпраці та допомоги, ці фактори дають змогу підвищити їхню роль. Обов'язково батькам потрібно надати певний обсяг послуг, за допомогою яких. Батьки зможуть стати компетентнішими у справі інклюзивної освіти.

Головними завданнями спільної діяльності навчального закладу і сім'ї з питань вирішення проблем навчання, виховання і розвитку дітей можна виділити наступні: інтеграція зусиль сім'ї і педагогічного колективу в діяльності щодо розвитку особистості дитини; забезпечення участі батьків в організації навчально-виховного процесу і шкільному самоврядуванні; мотивацію батьків до вивчення науково-методичної та психолого-педагогічної літератури з проблем розвитку та виховання дітей; підвищення психолого-педагогічної культури батьків, поповнення арсеналу їх знань, вмінь і навичок виховної

взаємодії з дітьми; підвищення відповідальності батьків за виховання дітей, ролі батька у родині; створення системи просвітницької роботи, спрямованої на підвищення правової культури батьків; презентації успішного досвіду сімейного виховання; підвищення рівня інформованості батьків та їхньої компетентності з проблем формування здорового способу життя, профілактики асоціальної поведінки та поширення шкідливих звичок, репродуктивного здоров'я дітей та молоді, організації змістовного сімейного дозвілля; залучення батьків до виховної роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання; надання психолого-педагогічної підтримки та допомоги проблемним сім'ям [3, с. 20–21].

Найважливішим компонентом є партнерство, переваги від цього отримують всі: вчителі, батьки та учні. Найпотрібнішою така співпраця є саме для дітей, це дає змогу відчувати безпеку та впевненість. Основним завданням фахівців цієї справи є підтримка та формування необхідних компетентностей у батьків. Адже відносини партнерства базуються на взаємній довірі, прагненні до вдосконалення, повазі, розумінні та готовності до ефективної співпраці.

Для успішної реалізації інклюзивних програм надзвичайно важлива ефективна співпраця педагогів і родин дітей з особливими освітніми потребами. Керівник загальноосвітнього закладу є фасилітатором у налагодженні стосунків між педагогами, фахівцями та батьками. На думку вчених, існує три фактори, які допомагають школі залучати батьків до активної участі в ухваленні всіх рішень, що стосуються дитини. Серед них: сприятлива атмосфера, коли педагогічний колектив дружньо налаштований і допомагає в усьому; постійне двостороннє спілкування між родиною дітей і школою; сприйняття батьків як колег [2].

Для усіх спеціалістів та окремо вчителів практика роботи із родиною означає: вибір шляхів для досягнення поставлених цілей та намагання перебувати із батьками в постійному зв'язку. Все вищезазначене підвищує вірогідність отримання бажаних результатів, впевненість та компетентність, здатність батьків ухвалювати рішення стосовно подальшого розвитку і навчання їхньої дитини та всієї родини упродовж усього життя. Слід проводити індивідуальні зустрічі з батьками, для того, щоб надати інформацію про досягнення і сам процес навчання дитини, труднощі, які виникають у процесі освоєння нового матеріалу. Найважливішим в обговоренні виділяємо: очікування, цілі, потреби та занепокоєння батьків. Батьки, безумовно, також мають бути готовими до співпраці зі школою. Адже вони беруть участь в освіті дітей, якщо вони залучені до цієї важливої роботи, відчувають, що можуть бути корисними для своєї дитини, усвідомлюють, що школа спонукає їх до цього залучення. Дані фактори є найважливіші в усвідомленні батьками своєї ролі та власної ефективності у розвитку своєї дитини. Межа задоволеності батьків залежить від приналежності дітей до загальноосвітнього простору, а саме: тісно пов'язана із безпосереднім сприйняттям школою особливостей розвитку кожного учня, чіткого розуміння всієї команди певних порушень та потреб на шляху до досягнення нового. Великою мірою взаємопов'язана із співпрацею батьків та школи. Сім'я – це середовище, де батьки несуть велику відповідальність впродовж усього життя за всебічний розвиток дитини. Виходячи з цього, одним із найвагоміших завдань вчителів є допомога досягнути батькам проблему, шляхи її вирішення та винаходження сили для руху вперед. Вчителям важливо осмислити те, що кожна сім'я є індивідуальною, у кожного різні можливості, потреби. Слід знаходити правильні підходи та компроміси. Адже, завдяки правильній побудові взаємодопомоги між навчальним закладом і батьками, другі отримуватимуть важливий, необхідний досвід. Завдяки цьому, вони набувають нових знань, вдосконалюють свої вміння і, таким чином, у них є більше знань для того щоб допомогти дитині з особливими потребами.

Важливо, щоб у навчальному закладі були різні види спілкування та взаємодії між сім'ями та школою. Спілкування може відбуватися в письмовій чи усній формах. По мірі налагодження постійного спілкування сім'ї набувають певного педагогічного досвіду, покращуються знання та вміння, підвищується самоповага батьків. Спілкування повинно

бути постійним та відкритим, бо саме воно відіграє важливу роль в процесі співпраці між батьками та іншими фахівцями. Батькам важливо надавати повну інформацію стосовно розвитку їхніх дітей. Фахівці чи вчителі не повинні приховувати нічого від батьків, бо будь-які недомовки можуть, в значній мірі, вплинути на подальший розвиток дитини. Чесність повинна бути ключовою ланкою спілкування [4, с. 164–165].

Не слід забувати про важливу складову спілкування, як тактовність. Працівники мають пам'ятати, що не слід користуватися професійною технологією у розмові з батьками. Краще висловлюватися так, щоб діалог був зрозумілим і приносив користь та нову набуту інформацію. Розмовляючи та слухаючи один одного батькам і вчителям буде набагато простіше визначити нову ціль, розв'язати проблему, яка виникла у дитини в процесі засвоєння нового матеріалу. Одним із найважливіших аспектів є зацікавленість обох сторін у формуванні гармонійної особистості, адже це досить клопітка праця і вона вимагає докладання максимальних зусиль. Це буде зробити вкрай важко, якщо не буде зацікавленості обох сторін. Люди із команди психолого-педагогічного супроводу, а саме психологи та вчителі, повинні детально вивчити проблематику у сім'ї, де виховується дитина з особливими освітніми потребами. Якщо цей аспект наявний, то потрібно дати пораду, для вирішення певних труднощів. Батькам також, слід бути готовими вислуховувати поради і докладати зусиль, щоб їх вирішити та уникнути. Слід усвідомити, що стосунки між обома сторонами мають бути обумовлені дружністю, щирістю та відкритістю. Вони не повинні утримуватися тільки на базі співпраці у школі, але й поза межами закладу. До прикладу, батьки можуть запросити вчителів або інших фахівців із команди на прогулянку чи святкування. Це допоможе налагодити зв'язок та зміцнити відносини. Ще однією важливою складовою, яка допоможе встановити співпрацю між батьками та фахівцями – це рівність між двома сторонами які співпрацюють.

Батьки повинні відчувати, що вчителі та фахівці спілкуються з ними на рівних, не вказуючи на свій статус чи положення у суспільстві. Вчителі та інші фахівці не повинні з висока дивитися на батьків дітей з особливими, бо батьки цінують саме простоту та відкритість вчителів та інших фахівців. Фахівці, в свою чергу, повинні надихати батьків брати активну участь в процесі виховання та навчання дитини з особливими потребами. Вони також повинні прислуховуватися до думки батьків та підтримувати їхні ініціативи щодо покращення процесу виховання. Батьки повинні бути залучені до процесу прийняття рішень стосовно методів та програм навчання їхніх дітей. Повинен відбуватися взаємний обмін ідеями, думками та пропозиціями щодо вдосконалення методик виховання та навчання. Але у цих відношеннях можуть з'явитися дві крайності: повна залежність батьків від вчителів чи, навпаки, їх повна незалежність [4, с. 166].

Дуже важливо віддавати перевагу поміркованості, для цього слід домогтися відчуття потрібності у процесі виховання дитини у батьків. Важливим і ключовим елементом співробітництва між обома сторонами є засвоєння певних навичок, які допомагатимуть в повсякденному житті дітям з особливими освітніми потребами. Батькам вкрай важливо відчувати підтримку та отримувати допомогу від кваліфікованих фахівців.

Вони також звертають увагу на те, чи спроможній той чи інших фахівець або вчитель пристосуватися до змін, які відбуваються у програмі навчання, та чи прагне він самовдосконалитися та пізнавати щось нове, шукати нові підходи до процесу виховання дітей з особливими потребами. Набуті навички повинні задовольняти потреби дитини з особливими потребами. Важливо мати бажання засвоювати нові методи та засоби виховання дітей даної категорії.

Повага, не критичне ставлення та співчуття є запорукою добрих стосунків між сім'єю та школою. Батьки є головними наставниками своїх дітей, тому, вони мають право на особливу увагу та повагу з боку професіоналів. Вчителі можуть в значній мірі допомогти батькам правильно виховувати дітей з особливими потребами. Багато батьків дітей з певними вадами спочатку приховують свій гнів, образу чи розпач, але, зрозумівши, що

вчителі переймаються їхніми переживаннями та труднощами, вони швидко йдуть на контакт. Вчителі повинні позитивно та відверто ставитися до батьків, незалежно від їхніх особистих якостей. Якщо вчителі не дають оцінок, не критикують, але делікатно та без будь-якого тиску заохочують батьків до прийняття власних рішень, імовірність позитивного результату збільшується в багато разів. Якщо вчителі не схвалюють дії батьків стосовно дитини з особливими потребами, це може спричинити відчуженість та опір з боку батьків. Вчителі повинні враховувати сімейні обставини, співчувати родинам та відповідним чином демонструвати все це під час спілкування. Спостерігаючи за реакцією батьків, вчитель може визначити ефективність свого співчуття [4, с. 167].

Оскільки батьки проводять з дітьми більше часу, то мають змогу конкретніше охарактеризувати поведінкові риси та характер. Саме батьків можна сприймати за головних експертів у справі розвитку дітей. Завдяки тісній та активній співпраці обох сторін, відбувається подвоєння потенціалу всієї групи, що вносить позитивний вплив на виховання і розвиток учня. Завдяки батьківському втручанню програма роботи над дитиною стає більш ефективною, якщо ж батьки не бажають втручатися у процес виховання, то навчальні програми корегуються лише фахівцями у школі. Зазвичай, це сповільнює розвиток і навчання, адже тільки за колективної співпраці можна досягти максимального успіху.

Сім'я у цьому випадку слугує ядром, яке зміцнює та корегує роботу і становлення дитини. Найважливішим аспектом є налагодження і зміцнення стосунків між працівниками закладу та батьками. При відсутності цього не відбуватиметься співпраця.

Слід зазначити, що роботу з сім'єю дітей з особливими освітніми потребами не можна починати без попередньої підготовки, її потрібно проводити у декілька етапів і опиратися на ряд правил та рекомендацій: 1) визнання того, що батьки є основою у розвитку дитини; 2) успішна співпраця фахівців із сім'єю та іншою частиною команди психолого-педагогічного супроводу; 3) постійний обмін правдивою, не упередженою інформацією з батьками щодо розвитку дитини; 4) Створення в навчальному закладі спеціальних послуг, які забезпечуватимуть сім'ю фінансовою та моральною підтримкою; 5) сприйняття фахівцями усіх потреб і проблем у розвитку кожного учня; 6) запровадження та створення умов для активної співпраці з батьками; 7) сприйняття кожного учня та їх сімей; розуміння різних методів виховання та навчання, якими користуються батьки; 8) спостереження за тим, щоб спеціальні послуги, які надаються дітям були цілісними, доступними і відповідали розвитку дитини; 9) створення позитивної атмосфери у кожному класі; 10) розуміння потреб кожної дитини, її можливостей то особливості; 11) сприяння комплексному розвитку кожного учня; 12) стимулювання активності у батьків дітей з особливими освітніми потребами 13) сформувавати для дитини цілі, над досягненням яких батьки працюють вдома.

Обмін важливою інформацією з батьками дасть змогу вчителям ефективно організувати освітній процес. Така інформація може охоплювати певні аспекти життя, розвитку і навчання дітей з особливими освітніми потребами. Тільки при тісній співпраці вдасться розвинути та сформувавати цілісну особистість.

Навчально-виховний заклад має стати рідним для учнів та їхніх родин. Батьки будуть почуватися спокійніше, якщо їх будуть залучати до навчально-виховного процесу. Постійна соціальна взаємодія за різних умов та обставин, в різних ситуаціях зближує учнів, вчителів та батьків, виробляє співпереживання, прихильність один до одного, усвідомлення індивідуальності кожної людини та відчуття захищеності [4, с. 162].

Таким чином, родина – це важливе місце розвитку і становлення дитини, де основне місце займають батьки. Їх сила і прагнення допомагати у вихованні, навчанні та розвитку дитини є вкрай важливою. Учневі важливо відчувати підтримку від люблячого кола, це слугує стимулом для подальшої праці. У зв'язку з впровадженням інклюзивного навчання, що передбачає активні дії батьків у навчально-виховному процесі виникає потреба активної співпраці з сім'єю, адже батьки є важливою ланкою, за допомогою якої вчителі можуть здійснювати важливі процеси у навчанні та розвитку своїх вихованців.

Список використаних джерел:

1. Дворук О.І. Процес виховання очима дитини. *Педагогіка та конкретні методики*. Черкаси : «Родзинка», 2006. С. 109.
2. Єфімова С. М. Налагодження партнерських стосунків з родинами. URL: <http://www.ussf.kiev.ua/iearticles/93/> (дата звернення: 01.03.2021).
3. Оржеховська В.М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології і моделі. Харків : Видавництво «Точка», 2007. 192 с.
4. Сяба М. О. Співпраця батьків дітей з особливими потребами та вчителів в американській освітній системі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2015. № 4 (67). С. 160–169.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ З ДЦП

*Липова Яна В'ячеславівна,
студентка IV року навчання,
спеціальність «Соціальна робота»
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
E-mail: lipovayana03@gmail.com*

*Акименко Тетяна Сергіївна,
студентка IV року навчання,
спеціальність «Соціальна робота»
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
E-mail: tanja95026@gmail.com*

Проблеми психофізичного розвитку дітей та підлітків з ДЦП привертала увагу як вітчизняних, так і західних науковців, а саме: Джон Літтл, Зігмунд Фрейд, Е. Флауер, В.А. Худик, М.С. Певзнер, К.О. Семенова, Н.М. Стадненко, Т.Д. Ілляшенко, А.Г. Обухівська, В.В. Іпатова, О.В. Крижко безпосередньо особливості емоційно-особистісної сфери дитини з ДЦП розглядали у своїх роботах О.В. Романенко, В.І. Кротенко, Б.Т. Дем'яненко, О.В. Крижко, Е.С. Каліжнюк, О.І. Захаров, О.М. Мастюкова, Л.М. Шипіцина, І.І. Мамайчук та багато інших вчених.

Провідну роль у становленні передумов особистісної тривожності підлітків відіграють соціальні фактори. Вони визначають сутність тих змін, завдяки яким вони наближаються до статусу дорослої людини. Вплив суспільства здійснюється не безпосередньо, а через активність юнаків, через різні види їх діяльності в якій поєднується суспільне й індивідуальне.

Соціальна ситуація розвитку в підлітковому віці визначається тим, що підліток стоїть на порозі вступу в самостійне життя. Перед ним постає проблема самовизначення, вибору свого життєвого шляху як завдання першочергової життєвої важливості. Соціалізація в ранньому юнацькому віці здійснюється за тезою «Для чого я існую? Що мені робити?». Одночасно відбувається процес індивідуалізації. Має місце інтеграція двох процесів: узгодження потреб, самооцінки з готовністю дорослих визнати і прийняти їх, поступове входження у їх світ.

Як зазначає І. М. Мамайчук, однією з причин емоційних розладів у підлітків з ОРА може бути один з трьох видів спрямованості конфлікту: конфлікт у межах міжособистісних відносин, інтропсихічний конфлікт (внутрішньо особистісний) і змішаний конфлікт [2, с. 69].